

A 2024-es év Kosáry Domokos-díjasa: Dr. Mader Béla nyugalmazott könyvtári főigazgató, címzetes egyetemi tanár

Koósné Török Erzsébet
ny. főigazgató, Kosáry Domokos-díj
Kuratórium elnök

Katona Adrienn
Kosáry Domokos-díj Kuratórium titkár,
MATE Rektori Kabinet

Molnár Szilvia
könyvtárvezető, MATE Kosáry
Domokos Könyvtár és Levéltár

Beérkezett: 2024.06.29.

Elfogadva: 2024.07.05.

Publikálva: 2024.07.09.

A Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár (KDKL) kezdeményezésére a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) jogelőd intézményének (a Szent István Egyetemnek) Szenátusa Kosáry Domokos-díjat alapított az egyetemi könyvtár egykori tudományszervező könyvtárigazgatójának tiszteletére, a tudós születésének 100. évfordulója alkalmából 2013-ban. Tette ezt azzal az elhatározással, hogy e díjjal őrizze és bemutassa a könyvtár névadójának emberi nagyságát és tartását, azt a szellemi méltósággal és cselekvő erővel létrehozott időtálló értéket, amit Kosáry Domokos a gödöllői egyetemen, annak könyvtárában és egész élete során alkotott.

A Kosáry Domokos-díj a könyvtári, levéltári munka szervezésében elért kimagasló eredmény, a könyvtár érdekében, a könyvtárügyért kifejtett támogatás, illetve az egyetemtörténeti, agrártörténeti kutatásokban végzett magas szintű tevékenység elismeréseként vagy a történettudomány területén végzett elkötelezett, kimagasló történeti munka megbecsüléseként adományozható évente aktív és nyugdíjba vonult egyetemi könyvtárosoknak, levéltárosoknak, egyetemi oktatóknak és kutatóknak (dolgozóknak), valamint egyetemen kívüli személyiségeknek. 2024-ben a kuratórium javaslatára az egyetem szenátusa Kosáry Domokos-díjat adományozott **dr. Mader Béla**, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár nyugalmazott főigazgatója, címzetes egyetemi tanár, a hazai könyvtárügy elkötelezett szaktekintélye és példaképként tisztelt alakja részére az általa vezetett egyetemi könyvtár korszerű intézménnyé fejlesztésében és működtetésében elért maradandó eredményei, valamint az egész magyar könyvtárügyért, kiemelten a felsőoktatási könyvtárakért végzett kimagasló munkássága és kivételes emberi értékei elismeréseként.

A díjat **Gyuricza Csaba**, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem rektora, egyetemi tanár és **Koósné Török Erzsébet**, nyugalmazott főigazgató, főkönyvtáros, a Kosáry Domokos-díj Kuratórium elnöke adta át a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Szenátusának tanévzáró ünnepi ülésén a Gödöllői Királyi Kastély Lovardájában 2024. június 25-én.

Dr. Mader Béla gondolatai a díj átvétele alkalmából

„Amikor értesültem arról, hogy idén nekem ítéltek a Kosáry Domokos-díjat, az első gondolatom az volt, hogy ugyan mivel érdemeltem én ezt ki, s megérdemlem-e egyáltalán. Azzal nyugtattam magamat, hogy hiszen a Széchenyi-díjasnak sem kell feltétlenül összemérhetőnek lennie Széchenyivel, a Kossuth-díjasnak Kossuth-tal. Magamról pedig biztos tudom, hogy nem vagyok összemérhető Kosáryval.



1. Ábra: Mader Béla átveszi a díjat Koósné Török Erzsébettől¹



2. ábra: Gyuricza Csaba gratulál a díjazottnak²

Azt hiszem, sokan értenek velem egyet abban, hogy életünk folyamán viszonylag kevés olyan embert ismerünk (akár csak egyedül munkássága, élete révén is), akit feltétlenül tisztelünk és elismerünk. Én magam sajnos személyesen sohasem találkoztam Kosáry Domokossal, de könyvtárosi és oktató munkám során viszont számtalanszor a munkáival. Bennem az igazi tudós és igaz ember példaképeként él máig, számomra ő egy ilyen egyéniség. Annak ellenére, hogy tevékenységünket és elért eredményeinket még nagyon távolról sem merném összemérni (ez egyszerűen lehetetlen), némi hasonlóságot mégis érzek vele. Mint a háború utáni magyar történelem alakulása következtében (a kacifántos fogalmazással az általam nagyon elcsépeletnek tűnő kommunisztázást kikerülendő) osztályidegennek és a népi demokrácia ellenségének nevezett család sarja, magam is elég sokszor megtapasztaltam azt, amit ő példamutatóan elviselt. Hogy a hasonlatot

bátortalanul folytassam, végül is Kosáry Domokos a Magyar Tudományos Akadémia nemzetközileg is híres elnöke lett, én pedig a rendszerváltásnak köszönhetően egy igencsak elismert egyetemi könyvtár főigazgatója. S itt meg is állok a méltatlan összehasonlítási kísérletekkel. Helyette inkább azt hangsúlyozom, hogy nagy megtisztelésnek érzem, hogy a díj kitüntetettje lettem, csatlakozhatom a kitüntetésben előttem részesülők méltán díszes grémiumához.



3. ábra: Dr. Mader Béla elmondja köszönő gondolatait³

Évekkel ezelőtti címem előtt már jó ideje a nyugalmazott jelző áll, de sokszor gondolok vissza arra a szerencsémre, hogy a nagy változások időszakában munkálkodhattam. Az egész világot érintette és máig befolyásolja, a könyvtárakat pedig különösképpen egy hatalmas paradigmaváltozás. Paradigma, vagyis korszellemváltozás, az eddig társadalmilag elfogadott értékeknek, gondolkodásnak, módszereknek a változása. A könyvtárakat (s rajtuk kívül is egyre inkább mindenkit) az az átalakulás érinti legjobban, hogy miközben bármely tartalom eddig több ezer éven át valamely fizikai hordozón jelent meg, ahhoz kötődött, most attól elváltan is létezik. Könnyebben, gyorsabban, elképesztő méretekben pillanatok alatt elérhető, értelmezhető, használható. Hogy egyszerűsítsek: számítógép, digitalizálás, adatbázisok. A kezdetekbe csöppentem bele. Könyvtáros társaimmal együtt talán az az érdemünk, hogy felismertük a változás követésének szükségességét, új és modern értékkel gazdagítva egy ősi intézményt, a könyvtárat. Ezért talán köszönet sem jár, de mégis nagyon örülök, hogy e díjjal nagy elismerést kaptam, és magától értetődőnek veszem, hogy ebben kollégáimmal osztozom.

Általában nehéz feladat, ha azt kell felsorolnunk, hogy szerintünk mivel járulhatunk hozzá a leginkább hivatásunk, szakmánk művelésének előreviteléhez. Ha visszagondolok könyvtári pályafutásomra, az elért eredmények közül néhányat talán

^{1,2,3} Fotó: Snoj Péter, MATE

fontosnak ítélnék. Az egyik az EISZ országos szolgáltatásának beindításában és működtetésében való részvétel. Hiszen minden magas szintű oktatás és kutatás kiindulópontja a világ szakirodalmában való tájékozódás lehetősége, és e szolgáltatással ez vált elérhetővé a hazai felsőoktatási intézmények számára. A másik, amire büszkén gondolok, hogy sikerült a legnagyobb egyetemi és tudományos könyvtárakat egységbe szervezni azért, hogy sikeresen pályázzunk az országos közös katalógizálás megvalósítására. Hála Istennek, ez is a mai napig működik. A harmadik főleg Szegedet és egyetemét érinti, de országos jelentőségű is: Borvendég Béla Kossuth-díjas építész közreműködésével sikerült elkészítenem egy közel 100 oldalas tervpályázati kiírást az új, 21. századi szegedi egyetemi könyvtár megépítésére. A könyvtár fel is épült, mind a mai napig szolgálja az egyetemet.

Már csak a köszönet maradt hátra. Ez elsőként a díj névadójának szól, Kosáry Domokosnak a magyar tudománynak, a magyar embereknek elismerést, megbecsülést hozó munkásságáért. Másodsor annak az egyetemnek és könyvtárának, amelyek a tevékenységükkel és annak színvonalával méltó emléket állítanak a nagy tudósnak és nagy embernek. Végül pedig a tisztelt kuratóriumnak és egyetemi szenátusnak, amely a díjra érdemesnek talált.

Köszönöm, hogy meghallgattak.”

Dr. Mader Béla bemutatása, szakmai életútja a díjra történő ajánlás alapján⁴

„a nagy tudású vérbeli könyvtáros...” – mondta róla Csákány Béla⁵
Dr. Mader Béla 1941-ben született Szegeden. Középiskolai tanulmányait a Kecskeméti Piarista Gimnáziumban végezte, ahol kitűnő eredménnyel tette le érettségi vizsgáit. Egyetemi tanulmányait könyvtár–magyar szakon az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE) folytatta 1964 és 1970 között. 1978-ban ugyanott szerezte meg doktori címét, majd 1998-ban a PhD-fokozatot is. Szegeden 1962-től dolgozott, előbb könyvtárosként 1970-ig, majd 1974-ig tájékoztató csoportvezetőként, 1974 és 1978 között osztályvezetőként, 1978-tól 1990-ig pedig igazgatóhelyettesként. 1990 és 1995 között igazgatóként, 1995-től 2013-as nyugdíjba vonulásáig főigazgatóként vezette a szegedi egyetemi könyvtárat (József Attila Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár, majd Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár, végül Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtár).

Dr. Mader Béla nevéhez elválaszthatatlanul kapcsolódik az önálló szegedi egyetemi könyvtár minden igényt kielégítő terveinek kidolgozása és a projekt megvalósításának szervezése, ezzel egy időben a hetvennél több kari, intézeti és tanszéki könyvtár egyetlen gyűjteménybe történő integrálása, valamint az egységes feldolgozási és szolgáltatási környezet kialakítása. Az intézmény 2004-es átadásával, a modern kihívásoknak megfelelő könyvtárépülettel és konferencia-központtal nemcsak a több évtizede vágyott új könyvtárépület jött létre, hanem az egyetem egyik legfontosabb tanulmányi és közösségi központja is. A szegedi könyvtár mind a hagyományos könyvtári szolgáltatások, mind az elektronikus tartalom- és információszolgáltatások tekintetében az ország egyik legjelentősebb könyvtárává lépett elő, egyben Közép-Európa legnagyobb egyetemi könyvtárává vált. Hozzá kell tenni, hogy ez a folyamat nem volt előzmények nélküli, hisz az egyetemi könyvtár az 1970-es évektől a gépi feldolgozás, az 1990-es évek elejétől a könyvtári automatizálás hazai élenjárója volt, ami nem valósulhatott volna meg, ha Mader Béla a könyvtárak jövőjét nem a gépesítésben, a hálózatos tudásmegosztásban és kutatástámogatásban látja.

⁴ Ajánló: Mészáros Zoltán, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Egyetemi Könyvtár főigazgatója

⁵ Csákány Béla (1932-2022) matematikus, egyetemi tanár, a József Attila tudományegyetem (ma SZTE) rektora 1985 és 1990 között

Könyvtárosi és vezetői feladatai mellett Mader Béla aktívan részt vett a könyvtáros generációk képzésében is, amit a Szegedi Tudományegyetem 2008-ban címzetes egyetemi tanári cím adományozásával ismert el. Kutatási területe igen szerteágazó: könyvtár- és irodalomtörténet, magyar sajtótörténet, könyvtári tájékoztató munka, könyvtárszervezés és -menedzsment, könyvtári struktúrák, könyvtári informatika, könyvtárépítés. Egyetemi oktatóként a felvilágosodás és a magyar reformkor irodalmáról, a könyvtártörténet, a sajtótörténet és a könyvtári menedzsment tárgyköreiből tartott kurzusokat. Magyar és angol nyelvű művei, illetve publikációs jegyzéke (könyvek, könyvrészesetek, tanulmányok, cikkek, konferencia-előadások, recenziók stb.) az SZTE-honlapon olvashatók.

Az egyetemi feladatok mellett Mader Béla számos országos könyvtártudományi és felsőoktatási szervezetben, intézményben és projektben töltött be jelentős, kezdeményező szerepet. A Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA) Egyesület elnöke (1997-1998); a Misztótfalusi Kis Miklós Kuratórium elnöke (1997-től); a Magyar Elektronikus Könyvtár (MKE) Egyesület elnöke (1999-2009); a Bursa Hungarica Közalapítvány kuratóriumának elnöke (2001-2005); a Magyar Könyvtárosok Egyesületének (MKE) elnökségi tagja 1998-2007, alelnöke 2003-2007 között; 2002-től 2011-ig tagja az Elektronikus Információszolgáltatás (EISZ) Bizottságának; 2003 és 2007 között a Magyar Tudományos Akadémia Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) Könyvtárbizottságának; valamint 2010-től kezdődően a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) Programtanácsának.

Pályafutását jelentős szakmai díjak övezték, melyek közül kiemelkedik a Szabó Ervin-émlékérem (1989), a Széchényi Ferenc-díj (2003), a Pro Universitate Emlékérem (2004), Szeged Pro Urbe díja (2005), a Klebelsberg Kuno-díj és a Hungarinet-díj (2007), a Magyar Könyvtárosok Egyesületéért Emlékérem (2010), valamint a Magyar Érdemrend lovagkeresztje (2023).

Mader Béla a Szegedi Tudományegyetem kiemelkedő személyisége, a hazai könyvtárügy elkötelezett szaktekintélye. Mentora és példaképe volt munkatársainak és egyetemi hallgatóinak, ezen túlmenően eddigi életútja, vezetői habitusa, diplomáciai érzéke, szakmai tudása egyaránt például szolgál a jelen és jövő könyvtárvezetői, könyvtárosai, informatikai szakemberei számára is.

Kosáry Domokos (1913-2007) az MTA rendes tagja, nagy tekintélyű elnöke, Széchényi-nagydíjas történész, a hazai és a nemzetközi tudományos élet és közélet kiemelkedő személyisége mellőzöttségének időszakában meghatározó egyénisége volt az első önálló agrártudományi egyetem központi könyvtárának, ahol 1952. október 3-tól 1957. őszi letartóztatásáig dolgozott. Kosáry széles látókörének és tájékozottságának köszönhetően előbb könyvtárosként, majd pályázat útján kinevezett igazgatóként elévülhetetlen érdemeket szerzett a központi könyvtár szakmai és tudományos munkájának megalapozásában a szakszerű állománygyarapítás, a bibliográfiai és tudományos tevékenység, a széles körű kiadványcsere megszervezése, a külső kapcsolatok kiépítése révén. Kosáry az intézmény tudományos jellegének megerősítésére törekedett. Elhatározása volt, hogy a központi könyvtárat az agrártörténeti kutatások bázisává fejleszti. Nevéhez fűződik az Agrártörténeti Munkabizottság, az Agrártörténeti Szemle Historia Rerum Rusticarum folyóirat és számos jelentős könyvtári kiadványsorozat elindítása, országos szakmai rendezvények kezdeményezése és megszervezése is. A könyvtár szakmai munkájának magas színvonalát a szélesebb szakmai közvélemény is elismerte. Számos szakember kereste fel Gödöllőt tapasztalatgyűjtés céljából, és 1957. július 12-13-án az Országos Könyvtárügyi Tanács ülésének is a gödöllői központi könyvtár adott otthont.



4. ábra: Könyvtári farsangi összejövetel, képünkön Kosáry Domokos balról az első (1954)⁶



5. ábra: A gödöllői kutatószoba teraszán, képünkön Kosáry Domokos balról a második (1957)⁷



6. ábra: A gödöllői egyetem főbejáratánál az Országos Könyvtárügyi Tanács résztvevőivel (többek között Berlász Jenő, Csapody Csaba, Haraszthy Gyula, Kovács Máté, Kóhalmi Béla, Sallai István, Sebestyén Géza), képünkön Kosáry Domokos jobbról az első (1957)⁸

^{6,7,8} Forrás: A MATE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár Fotótára

Kosáry mindenkor igyekezett kivívni és megőrizni a könyvtár rangját, tekintélyét és elismertetni a könyvtárosok semmivel nem pótolható szerepét. Meg kell említeni tárgyilagos, reális helyzetrajzait, érvrendszerének belső logikáját, melyek az éves és féléves jelentéseit, egy-egy témakörben írt feljegyzéseit, leveleit, az egyetemi üléseken való hozzászólását jellemezték. Célul tűzte ki, hogy a közgyűjtemény „határozott arculatú, gödöllői székhelyű, valóban központi jellegű, tudományos színvonalú, olyan könyvtárrá fejlődjék, mely az egyetemen belül és a többi tudományos könyvtár sorában hiánytalanul be tudja tölteni az őt megillető helyet [...]”⁹

Kosáry Domokos – kamatoztatva átlagon felüli képességeit, a környezetéből kimagasló felkészültségét, nyelvtudását – jelentősen előmozdította a hazai könyvtárügy, ezen belül az agrárkönyvtár fejlődését. Gödöllőn töltött éveit joggal nevezheti az egyetem és annak könyvtára, levéltára a felemelkedés korának, az agrárhistoriográfia dicső fejezetének.

Könyvtárosi tevékenységét egy 2015-ben kiadott forráskiadvány mutatja be a Magyar Agrártudományi Egyetemen töltött éveit alatt keletkezett, a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltárban őrzött iratok feldolgozásával, érintve az Országos Könyvtári Központban az egyetemi könyvtárak előadójaként végzett feladatait is.¹⁰

Dr. Walleshausen Gyula (1923-2010), Kosáry Domokos egykori munkatársa megfogalmazását többször idézzük, mert kiemelkedően fontosnak tartjuk hangsúlyoztatni: „Kosáry kiemelkedő tagja volt annak az eredeti hivatásából kiszorított csapatnak [...] akik – a diktatúra afféle tudós rabszolgáiként – a tudomány iránt elkötelezetten mentették, majd gyűjteményekké rendezték a nemzet pusztuló-kallódó szellemi kincseit, s közben megszervezték, s – a történelem fintoraként – magas szintre emelték a hazai könyvtárügyet.”

Kosáry Domokost 1995-ben a Gödöllői Agrártudományi Egyetem (a MATE jogelőd intézménye) díszpolgárrá fogadta. A nevét viselő könyvtár főbejáratánál emléktábla idézi egyik jelentős, máig érvényes gondolatát: „Az alkalom fel nem ismerésén, a tévedésen, a bizonytalanságon a legjobb szándék sem segít [...]. A reális szem, a döntés és határozott cselekvés képessége viszont, akár kockázatvállalás, akár kompromisszum van soron, meg tudja sokszorozni az erőt.” (Kosáry Domokos, 1983.)

⁹ Részlet az 1955. szeptember 10-én kelt tájékoztatójából.

¹⁰ Kosáry Domokos, az Agrártudományi Egyetem tudományszervező könyvtárigazgatója: forráskiadvány a Magyar Agrártudományi Egyetemen, Kosáry Domokos alkalmazása alatt keletkezett, a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltárban őrzött iratokból / szerk. Koósné Török Erzsébet, Kissné Bognár Krisztina. – Bevezető tanulmány: Solti László, Koósné Török Erzsébet. Gödöllő: Szt. István Egy. K., 2015. – 247 p.: ill., részben színes; 25 cm. – Összefoglalás angol nyelven ISBN 978-963-269-369-9

¹¹ Kosáry Domokos-díj: <https://kosary-lib.uni-mate.hu/n%C3%A9vad%C3%B3nk-kos%C3%A1ry-domokos>

Kosáry Domokos-díj



A Kosáry Domokos-díj zöld színű háttérrel 235x235 mm nagyságú keretdobozban elhelyezett, egyoldalas, bronzból készült, 97 mm átmérőjű érem, Csikai Márta Munkácsy-díjas szobrászművész alkotása.

A díj alapító okirata rögzíti az elismerés létrehozását, az adományozás rendjét és feltételeit. A díjat 5 fős kuratórium gondozza, s javasolja egybehangzó döntését követően évenkénti odaítélésre a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Szenátusának.¹¹

Gödöllő, 2024. június 25.